

LAUSUNTO

14.10.2015

Sosiaali- ja terveysministeriö
PL 33
00023 Valtioneuvosto
kirjaamo@stm.fi
sanna.pekkariinen@stm.fi

Viite: Lausuntopyyntö STM045:00/2015

Lausunto hallituksen esitysluonnoksesta laeiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta, eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain kumoamisesta ja eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta

Kehitysvammaliitto ry esittää näkemyksensä esitysluonnoksesta, jolla eläkkeensaajan asumistuki yhdistettäisiin yleiseen asumistukeen. Yhdymme lisäksi Vammaisfoorumi ry:n jäsenjärjestönä niihin näkemyksiin, jotka Vammaisfoorumi esittää omassa lausunnossaan.

Suomessa arvioidaan olevan noin 40 000 ihmistä, joilla on kehitysvamma. Heistä valtaosa on Kelan työkyvyttömyyseläkkeen saajia ja vähintään 15 000 myös eläkkeensaajan asumistuen saajia. Nyt lausuttavana oleva esitys vaikuttaisi toteutuessaan olennaisesti kehitysvammaisten henkilöiden toimeentuloon. Esitys vaikuttaisi välillisesti myös kehitysvammaisille asumistuen saajille asumispalveluita järjestäviin ja tuottaviin organisaatioihin.

Pienituloisimmat vammaiset henkilöt säästötoimien kohteena

Hallituksen aloittamat ja edelleen suunnittelemaat julkisen talouden säästötoimet kohdentuvat kipeästi kansaneläkkeen varassa eläviin vammaisiin henkilöihin. Asumistukijärjestelmää ollaan nyt yksinkertaistamassa ja yhdenmukaistamassa pienituloisimpien vammaisten henkilöiden kustannuksella. Vammaisten henkilöiden työllisyystilanne on tunnetusti varsin huono, joten heidän mahdollisuutensa parantaa toimeentuloaan ansiotyöllä ovat heikot.

Olemmekin erittäin huolissamme siitä, että käynnissä ja vielä odotettavissa olevien säästötoimien kielteisiä vaikutuksia vammaisten henkilöiden toimeentuloon ei ole arvioitu kokonaisuutena. Esimerkiksi lääke- ja matkakustannusten omavastuuosuuksien korottaminen, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen nosto sekä asumistuen pieneneminen ovat muodostamassa kokonaisuuden, joka sysää jo lähtökohdaisesti heikossa taloudellisessa asemassa olevia vammaisia eläkkeensaajia pysyvästi toimeentulotuen varaan. Säästötoimien seurauksena kasvava määrä vammaisia kansalaisia joutuu elämään köyhyydessä ja heidän ostovoimansa vähenee entisestään. Tämä kehityskulku on vastoin Suomen vammaispoliittisen ohjelman sisältämiä vammaisten henkilöiden sosioekonomisen aseman parantamista ja köyhyyden torjuntaa koskevia tavoitteita.

Kyse ei myöskään ole pelkästään kuntien toimeentulotukimenojen vaan myös toimeentulotuen hakemiseen ja hallintokäsittelyyn liittyvien menojen kasvusta. Esimerkiksi kehitysvammaisen henkilön toimeentulotuen hakemisen kustannukset sisältävät henkilön avustamista tuen hakemisessa, mahdollisia invataksimatkoja virastoon ja asioinnissa avustamista sekä toimeentulotukihakemuksen käsittelyä, hallinnointia ja maksatus- ta. 50–100 euron suuruisen toimeentulotuen hakeminen voi siis helposti maksaa 400–500 euroa per haku- kerta per henkilö. Toisaalta kuntien kustannuksia kasvattaa myös se, jos toimeentulotukiriippuvuuden vält- tämiseksi asumispalvelujen asiakkaiden asumismaksuja alennetaan asiakasmaksulain nojalla.

Asumistukijärjestelmien yhdistäminen vaarantaa kehitysvammaisten asumisohjelman toteutumisen

Asumistukijärjestelmien yhdistäminen kytkeytyy tiiviisti kehitysvammaisten asumisohjelman (Kehas) toteu- tukseen. Valtioneuvoston periaatepäätökseen perustuvan asumisohjelman tavoitteina on vähentää laitos- paikkoja nopeasti, suunnitelmallisesti ja hallitusti; mahdollistaa aikuisten kehitysvammaisten muuttaminen lapsuudenkodeistaan tarjoamalla siihen tarvittavia asumisratkaisuja, yksilöllisiä palveluja ja tukea; lisätä asuntotarjontaa pitkäaikaisesta laitoshoidosta muuttaville kehitysvammaisille sekä lapsuudenkodista muut- taville aikuisille kehitysvammaisille; sekä tuottaa vuosittain noin 600 kehitysvammaisille henkilöille tarkoi- tettua asuntoa.

Yksilöllinen, mahdollisimman itsenäinen asuminen ja sen tukeminen ovat keskeisiä keinoja kalliin lai- tosasumisen purkamisessa. Asumistuki on vuokra-asuntoon muuttavalle, pienituloiselle vammaiselle henki- lölle vuokran kattamiseksi käytännössä välttämätön. Asumistuella myös kompensoidaan asumispalveluissa pakollisia sosiaali- ja turvallisuusteknisiä ratkaisuja, kuten sprinklerijärjestelmiä, joiden kustannukset nostat- vat vuokratasoa. Jo tällä hetkellä ARA-tuettujen erityisryhmien asuntojen vuokrat monin paikoin ylittävät yleisen asumistuen hyväksyttävät enimmäisasumismenot.

Asumistukijärjestelmien yhdistäminen voikin johtaa tilanteeseen, jossa asiakkaan taloudellinen asema on jatkossa turvatumpi laitosasumisessa kuin avohuollon asumispalveluissa tai itsenäisessä asumisessa. Lisäksi varsin realistisena riskinä on se, että asumistukijärjestelmien yhdistämisen myötä luovutaan asumisohjel- man mukaisten pienten asumispalveluyksiköiden rakentamisesta ja ylläpitämisestä, ja kehitysvammaisten henkilöiden asuminen keskitetään – asukkaiden vuokratuettujen alentamiseksi – ”uuslaitoksiin”.

Asumistukijärjestelmien yhdistäminen esitetyllä tavalla siis vaarantaisi paitsi vammaisten henkilöiden toimeentulon myös kehitysvammaisten asumisohjelman toteutumisen. Asumisohjelman toteutumisen turvaamiseksi tuleekin luoda pysyvä mekanismi, jolla vammaisille henkilöille turvataan kuukausituloihin euromääräinen suojaosuus, jossa menoina huomioidaan todellisten vuokrien lisäksi asiakasmaksut.

Suojaosuus ja siirtymäaika

Esitysluonnoksen arvion mukaan miltei 25 %:lla eläkkeensaajan asumistuen saajista tuki pienenesi 100–150 euroa kuukaudessa. Vammaisalan toimijoiden arvioiden mukaan eniten asumistukea menettäisivät itsenäi- sesti asuvat vammaiset eläkkeensaajat, joilla asumistukijärjestelmien yhdistäminen vähentäisi käytettävissä olevia tuloja enimmillään 100–130 euroa kuukaudessa (<http://www.kehitysvammaliitto.fi/fin/vammaisten-elakkeensaajien-asumistuen-leikkaus-on-peruttava/>). Asumistuen kohtuuttomia alenemisiä pyritään estä- mään siten, että asumistuen taso voisi lainmuutoksen seurauksena laskea enintään 60 euroa kuukaudessa. Suojaosuutta maksettaisiin enintään 10 vuoden ajan. **Ehdotettu enintään 60 euron heikennys asumistu- keen ei kuitenkaan poista sitä tosiasiaa, että pienituloisimmille vammaisille henkilöille jokaisella mene- tettävällä eurolla on jokapäiväisen toimeentulon kannalta olennainen merkitys.**

Arvioitaessa esitysluonnoksen suhdetta perustuslakiin ja lain säätämisympäristöstä todetaan:

”Esityksen mukainen siirtymäaika ja suojaosuus, jolla turvataan, että tuki ei pienene yli 60 euroa kuukaudessa, antavat myös tuensaajille kohtuullisen ajan sopeuttaa asumisympäristönsä uuteen tuen tasoon.”

Tämä arvio ylenkatsoo vakavasti vammaisten ihmisten jokapäiväistä todellisuutta. Itsenäisesti asuvien vammaisten henkilöiden mahdollisuudet löytää halvempi, esteetön asunto ovat varsin rajalliset, käytännössä olemattomat – eikä tilanne helpottune tulevaisuudessakaan hallituksen rakennetun ympäristön esteettömyyteen kohdistuvien norminpurkutalkoiden takia. Asumispalvelujen piirissä olevat vammaiset henkilöt puolestaan ovat täysin riippuvaisia siitä, millaisen asunnon järjestämisvastuullinen kunta on katsonut parhaaksi heille osoittaa – palvelujen hankintamenettelyihin kun ei nykyisellään sisälly palvelun käyttäjän valinnanvapauden turvaaminen. **Vammaisten henkilöiden mahdollisuudet vaikuttaa itse oman asumisensa hintatasoon ja siten asumistukensa tasoon ovat siis erittäin rajalliset, käytännössä olemattomat, eikä tätä seikkaa tule valmistelussa sivuuttaa.**

Vuokrasopimus asumistuen saamisen edellytyksenä

Arvioitaessa esitysluonnoksen yhteiskunnallisia vaikutuksia todetaan:

”Asumistukijärjestelmien yhdistäminen merkitsee myös muutoksia asumistuen myöntämiseen palveluasuntoon. Osa asumispalveluyksiköissä asuvista ovat vuokrasuhteessa asumispalveluyksikköön ja maksavat vuokraa asumispalveluyksikölle. Osa taas maksaa asumisesta palvelumaksun osana perittävänä asumismeno-osuutena. Eläkkeensaajan asumistuessa asumismenona on otettu huomioon asumispalveluyksikön palvelumaksun asumismeno-osuus eli erillistä vuokrasopimusta ei ole edellytetty. Yleistä asumistukea maksetaan sen sijaan vain asuinhuoneiston vuokrauksesta annetun lain mukaiseen vuokra-asuntoon eli ilman vuokrasopimusta asumispalveluyksikössä asuvalle henkilölle ei voitaisi myöntää yleistä asumistukea. Asumistukijärjestelmien yhdistäminen edellyttää siten, että asumispalveluyksiköt tekevät asukkaan kanssa vuokrasopimuksen, mikä yhdenmukaistaa nykyistä vaihtelevaa käytäntöä.”

Asumispalveluyksiköissä asuu yli 13 000 kehitysvammaista henkilöä. Suuri osa kehitysvammaisten asumisohjelman myötä laitoksista lähiyhteisöön muuttaneista kehitysvammaisista henkilöistä on muuttanut asumispalveluyksiköihin. On tunnustettu, että osalla asumispalveluyksiköissä asuvista kehitysvammaisista henkilöistä ei ole asuinhuoneiston vuokrausta koskevan lain mukaista vuokrasopimusta, jolloin asuminen perustuu pelkästään erilaisiin palvelusopimuksiin.

Esitämme, että valtakunnallisesti tulee selvittää asumispalveluyksiköissä ilman vuokrasopimusta asuvien henkilöiden tilanne ennen asumistukijärjestelmien yhdistämistä koskevien muutosten voimaantumista. Kuntien on yhdessä palveluntuottajien kanssa huolehdittava siitä, että asumispalveluyksiköissä tällä hetkellä ilman vuokrasopimusta asuville henkilöille laaditaan vuokrasopimus, jotta he eivät asumistukijärjestelmien yhdistämisen myötä putoa pois asumistuen piiristä. Tämä on vammaisten henkilöiden oikeusturvan ja yhdenvertaisuuden turvaamiseksi välttämätöntä.

Asumistukijärjestelmien yhdistämisen edellyttämä vuokrasopimusten teko on sinällään kannatettava muutos, joka parantaa asumispalveluyksiköissä asuvien kehitysvammaisten henkilöiden asemaa ja oikeusturvaa. Asuinhuoneiston vuokrausta koskevan lain mukainen vuokrasopimus näet turvaa asiakkaan oikeuksia myös palvelujen kilpailutustilanteessa, jossa palveluntuottaja saattaa kilpailutuksen myötä vaihtua. Kun henkilöllä

on voimassa oleva vuokrasopimus, hänellä on myös lain tuoma suoja sopimuksen irtisanomis- tai purkutilanteessa. Asumispalveluyksikössä asuvaa, vuokrasopimuksen tehnyttä henkilöä ei näin ollen voida palveluntuottajan vaihtumisen myötä siirtää asumaan toisaalle soveltamatta asuinhuoneiston vuokrausta koskevaa lakia. Kehas-ohjelman tavoitteiden mukaisesti asunnot ja palvelut tulisikin erottaa toisistaan siten, että asiakkaalla on aina oikeus omaan asuntoon, vaikka palvelun tarve ja palvelut muuttuisivat.

Vammaisen henkilön enimmäisasumismenot

Asumistukijärjestelmien yhdistäminen tuo yleisen asumistuen piiriin lukuisan määrän tähän asti eläkkeensaajan asumistukea saaneita vammaisia henkilöitä. Osalla heistä tilantarve voi olla tarvittavien apuvälineiden, avustamisen tai hoidon vuoksi erityisen suuri. Siksi on välttämätöntä, että yleiseen asumistukeen jo aiemmin sisältynyt vammaisen henkilön lisätilan tarve otettaisiin esitysluonnoksen mukaisesti jatkossakin huomioon enimmäisasumismenoja määritettäessä.

Asumistuen ansiotulovähennys

Asumistukijärjestelmien yhdistämisen myötä yleisen asumistuen piiriin tulisi myös ansiotyötä tekeviä, työkyvyttömyyseläkettä saavia vammaisia henkilöitä, jotka ovat tähän asti saaneet eläkkeensaajan asumistukea. Vaikka siirtyminen yleisen asumistuen piiriin heikentäisi useimpien vammaisten henkilöiden asumistuen tasoa, yksi myönteinen näkökulma olisi yleiseen asumistukeen sisältyvä, 1.9.2015 voimaan tullut ansiotulovähennys.

Asumistuen määrää laskettaessa asiakkaan yhteenlasketuista ansiotuloista suojataan 300 euroa kuukaudessa, eikä tätä summaa huomioida, kun Kelassa lasketaan asumistukeen vaikuttavia tuloja. Suojaamalla osa ansiotuloista pyritään madaltamaan työn vastaanottamisen kynnyksiä. Vastaavaa mahdollisuutta ei ole eläkkeensaajan asumistuessa.

Yleisen asumistuen piiriin siirtyminen hyödyttäisi siis niitä asumistukea saavia vammaisia henkilöitä, jotka tekevät ansiotyötä. Kyse on määrällisesti vielä valitettavan pienestä joukosta, mutta asumistuen ansiotulovähennys on tärkeä ja oikeansuuntainen muutos vammaisten henkilöiden työllistymiseen liittyvien kannustinloukkujen purkamiseksi.

Muutoksista tiedottaminen

Säädösmuutoksista ja niiden toimeenpanosta on tarpeen tiedottaa ymmärrettävällä ja saavutettavalla tavalla eläkkeensaajan asumistukea saaville henkilöille ja heidän läheisilleen. Myös asumispalvelujen järjestäjät ja tuottajat tarvitsevat muutoksesta tietoa voidakseen varmistaa palveluitaan käyttävien henkilöiden pääsyn yleisen asumistuen piiriin.

Asumistukijärjestelmien yhdistämisen edellyttämät jatkotoimet

Mikäli asumistukijärjestelmien yhdistäminen toteutuu luonnoksessa esitetyllä tavalla, **hallituksen on välittömästi ryhdyttävä toimenpiteisiin, joilla parannetaan vammaisten henkilöiden toimeentuloa: takuueläkettä on tuntuvasti korotettava.** Lisäksi ARAn investointiavustusjärjestelmää on kehitettävä siten, että se entistä paremmin tukee kehitysvammaisten henkilöiden yksilöllisen asumisen ratkaisuja ja osallisuutta oman asumisensa suunnittelussa.

Kehitysvammaliitto

KEHITYSVAMMALIITTO RY.

Marianna Ohtonen
Toiminnanjohtaja

Susanna Hintsala
Yksikön johtaja

Marika Ahlstén
Vaikuttamistoiminnan päällikkö